

УДК – отдельного нет, общий УДК монографии
Семенова В.Г., Обертайло М.В.

ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНИЙ РОЗВИТОК ЯК ОСНОВА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ

На сьогодні Україна має значний природний, промисловий, технологічний, науково-освітній, культурний потенціал. Проте, вона досі не входить до числа розвинених країн світу. Проблема полягає у знаходженні засобів реалізації наявного потенціалу. Вчені вважають, і ми з ними погоджуємося, що детермінанти конкурентних переваг України поки недостатньо розвинені. Наслідком цього є низький рівень конкурентоспроможності вітчизняних товарів, особливо наукомістких виробів із високою доданою вартістю. Резерви зростання товарообороту із зовнішнім світом на старій структурній основі фактично вичерпані. Тому місце України на світовому ринку в майбутньому залежатиме, в першу чергу, від того, наскільки ефективно будуть розв'язуватися найближчими роками питання підвищення конкурентоспроможності економіки на основі інновацій [1, с. 27]. Тобто розвиток нашої країни повинен відбуватися на основі інноваційно-інвестиційної діяльності. І це буде правильним, бо сьогодні увесь світ приділяє неабияку увагу саме інноваціям та забезпеченням їх фінансування.

Науковці в розвинених країнах давно зрозуміли, що формула успіху національної економіки полягає не в простому збільшенні кількості верстатів на підприємствах і в більшій кількості виробленої продукції (тобто в екстенсивному розвитку), а в якісних перетвореннях, що забезпечуються провідною роллю науково-технічного прогресу та накопиченню інтелектуального капіталу (інтенсивний та інноваційний розвиток). До того ж, резерви екстенсивного розвитку сьогодні мають тенденцію до вичерпання. В останнє двадцятиріччя виникло нове поняття, новий напрям економічної науки – «інноваційна економіка» [1, с. 16], що ще раз підкреслює її практичну важливість.

Також необхідно відмітити, що інновації є основним джерелом внутрішньогалузевої конкуренції. Тобто, підприємство, що займається впровадженням нововведень, має певні конкурентні переваги перед іншими підприємствами конкретної галузі. Це дозволяє йому отримати більший за розміром прибуток (на величину так званої інноваційної ренти) та залучити додаткових покупців.

Аби зрозуміти значення якісно нового підходу до розгляду економіки України, слід звернутися до теоретичних та практичних положень, які пов'язані з впровадженням інноваційного шляху розвитку в ринкових умовах господарювання [2, с. 39].

На сьогодні існує неймовірно велика кількість різноаспектних визначень категорії «інновація», кожне має свої переваги та недоліки. Це винятково важлива для сьогодення економічна категорія. Її засновником вважається відомий австро-американський економіст Й. Шумпетер. Він запропонував концепцію інновацій, в основу якої поклав ідею про «нові комбінації»,

маючи на увазі нову якість засобів виробництва, що досягалася шляхом деяких поліпшень існуючого обладнання, введення нових засобів виробництва або організаційних систем. У подальших працях вченого, термін «нова комбінація» замінено терміном «інновація», який став науковою категорією [2, с. 40]. Але не всі вчені погоджуються з тим, що основоположником інноваційної теорії був Й. Шумпетер. Так, Ю. Бажал зазначає, що вперше питання інновацій підняв український вчений *М. Туган-Барановський*. Цю теорію підтримували такі відомі економісти, як Дж. М. Кейнс та У. Ростоу. Так У. Ростоу у праці «Теоретики економічного зростання від Девіда Юма до нинішніх часів...» зазначає, що «... в Європі послідовність розвитку ідеї економічного зростання та бізнесових циклів така: від Туган-Барановського до Шпітхофа, далі до «Ліги націй» Хаберлера і за тим «Бізнесові цикли» Шумпетера» [3, с. 22].

М. Туган-Барановський дослідив різні підходи до пояснення циклічного характеру економічного розвитку і дійшов висновку, що не споживання керує виробництвом, а навпаки – виробництво керує споживанням через нагромадження позикового капіталу та його інвестування. Позикові капітали поглинають наукові відкриття й технічні вдосконалення та підштовхують виробництво. Тобто, величина попиту на капітал залежить від стану технічного прогресу [2, с. 40]. Також вчений наголошував, що в основу спадів і піднесення національних економік покладено технічний потенціал знарядь праці. Це означає, що процес їх виготовлення, вдосконалення і впровадження є пріоритетним [1, с. 11].

Тепер доцільно буде проаналізувати різні трактовки категорії «інновація». Це достатньо складне завдання. Тому що існує багато літератури, пов'язаної з інноваціями. Майже 32 роки тому американськими науковцями П. Келлі та М. Крансбергом був зроблений огляд більш ніж 4000 наукових робіт, присвячених тільки технічним інноваціям [4]. На сьогодні кількість робіт значно збільшилася, зважаючи на зацікавленість вчених даною темою. К.А. Бармута виділяє такі підходи визначення терміну: інновація як результат, як процес, як нова споживча вартість, як процес інвестування [5, с. 33]. О.І. Волков та колектив авторів розрізняють визначення по 3-м ознакам: інновація як зміна стану, як процес та як результат наукової праці і вважають найбільш доцільною останню ознаку [2, с. 54]. Узагальнюючи вищенаведені підходи, можна запропонувати свій, трансформований варіант. Отже, різні автори тлумачать інновацію:

- 1) як зміну стану об'єкту (Й. Шумпетер Ю.В. Яковець, Ф. Валента, Л. Водачек, О. Водачкова);
- 2) як результат науково-технічної діяльності (А. Левінсон, С. Бешелев, Ф. Гурвич, Х. Барнет, О.І. Волков, К.А. Бармута, Л.І. Федулова, О.М. Шкільнюк);
- 3) як нову споживчу вартість (М.А. Гершман);

4) як процес створення та поширення новацій (Б. Твісс, А. Койре, П. Пінінгс, В. Раппопорт, Б. Санта, В. Кабаков, Д. Гвішиані, В. Макаров, В.Г. Мединський);

5) як процес інвестування у розробки (А.В. Тичинський);

6) як систему (Й. Шумпетер, Н. Лапін, Г.Г. Азгальдов);

7) за іншими ознаками, що не підпадають під вищезазначені категорії (П. Друкер, Н. Дінофріо, В.С. Загорський, О.Д. Вовчак, Л.М. Гохберг, І.А. Кузнєцова, С.І. Ожегов, Ф. Висоцький).

Тепер наведемо визначення різних авторів по даним категоріям:

1. Й. Шумпетер трактував поняття інновації як зміни з метою впровадження і використання нових видів споживчих товарів, нових виробничих та транспортних засобів, ринків і форм організації у промисловості [6, с. 53].

Ю.В. Яковець стверджує, що інновація – якісні зміни у виробництві, що можуть належати як до техніки та технології, так і до форм організації виробництва [7, с. 27]. Трактовка чітка, правильно складена, але не зовсім повна, бо стосується тільки відносин у промисловості.

Ф. Валента пропонує таке визначення: інновація – зміна у початковій структурі виробничого організму, тобто перехід його внутрішньої структури до нового стану. Застосовується поняття при зміні продукту як з позитивними, так і негативними соціально-економічними наслідками [8, с. 33]. Визначення розгорнуте, зрозуміле, особливо важливо те, що автор підкреслює можливі негативні результати впровадження інновацій.

2. Х. Барнет признає за інновацію будь-яку ідею, діяльність або речовий результат, що якісно відрізняються від існуючих форм [5, с. 33].

О.І. Волков пропонує таке визначення: інновація є кінцевим результатом інноваційної діяльності, вона виступає у вигляді нового або вдосконаленого продукту, що реалізується на ринку, нового або вдосконаленого технологічного процесу (у тому числі організаційно-управлінського), який використовується у практичній діяльності з метою досягнення економічного, соціального, екологічного, науково-технічного або іншого ефекту [2, с. 55]. Визначення є повним, розгорнутим, зрозумілим. Але воно складено з не зовсім вірної позиції: інновація визначається, як результат інноваційної діяльності (тобто об'єкт визначається через той самий об'єкт).

До того ж дуже схоже визначення надається Р.А. Фатхутдіновим. Це визначення Керівництва Фраскаті: інновація – кінцевий результат інноваційної діяльності, що одержав втілення у вигляді нового або удосконаленого продукту, впровадженого на ринку, нового або вдосконаленого технологічного процесу, використовуваного в практичній діяльності, або в новому підході до соціальних послуг [9, с. 50]. Це відома та популярна трактовка. Вона більш чітка, ніж попередні, в неї трохи інша кінцівка, але теж присутнє визначення інновації через інноваційну діяльність, що не зовсім правильно.

К.А. Бармута робить висновок, що інновація – кінцевий результат наукового дослідження або відкриття, якісно відмінний від попереднього аналога, що впроваджений у виробництво та забезпечує підприємству техніч-

ний, економічний та (або) соціальний ефект [5, с. 34]. Трактовка логічно правильна, чітка, зрозуміла.

Л.І. Федулова наводить наступну трактовку: інновація – це результати наукових досліджень та розробок, спроможні поліпшити технічні, економічні, споживчі характеристики наявної продукції, процесів, послуг або стати основою нової [1, с. 39]. Це досить зручне визначення для товарів промисловості.

3. М.А. Гершман пропонує наступну трактовку: інновація – це комерціалізоване нововведення, що має високу ефективність. Вона характеризується введенням на ринок продукції (товарів або послуг) з новими споживчими властивостями або якісним підвищенням ефективності виробничих систем [10]. Трактовка варта застосування, у ній поняття інновація визначається як комерціалізоване нововведення, тобто показується різниця між цими поняттями.

4. За визначенням В.Г. Мединського, інновація – це суспільний, технічний, економічний процес, що зумовлює створення кращих за своїми властивостями товарів (продуктів, послуг) і технологій шляхом практичного використання нововведень [11, с. 53]. Правильна, чітка та зрозуміла трактовка.

Схожій позиції притримується Д.М. Гвишиані, у визначенні якого, інновації – комплексний процес створення, поширення і використання нового практичного засобу (нововведення) для нової (або кращого задоволення уже відомої) суспільної потреби; водночас це процес поєднання із зазначеним нововведенням змін у тому соціальному і речовинному середовищі, де відбувається його життєвий цикл [12, с. 64]. Ми вважаємо визначення повним, зрозумілим та розгорнутим, таким, що відображає усі сторони суспільного життя.

5. А.В. Тичинський надає наступне визначення: інновація – це результат інвестування у розробку та отримання нового знання, ідеї по оновленню сфер життя людей, яка раніше не застосовувалася (технології, виробу, організаційної форми існування соціуму, таких як освіта, управління, організація праці, обслуговування, наука, інформатизація тощо) і наступний процес впровадження (виробництва) її з фіксованим отриманням додаткової цінності (прибутку, випередження, лідерства, пріоритету, корінного поліпшення, якісної переваги, креативності, прогресу) [10]. Повна, розгорнута трактовка, з незвичної наукової точки зору.

6. Г.Г. Азгальдов слушно зауважує, що інновація – це не будь-яке новшество чи нововведення, а тільки таке, що серйозно підвищує ефективність діючої системи [10]. Визначення зрозуміле, коротке, але, на нашу думку, не зовсім повне.

7. Змістовне визначення надає П. Друкер: «інновація – це розробка та впровадження нового, що раніше не існувало, за допомогою якого старі, відомі елементи нададуть нові контури економіці даного бізнесу. Ці елементи отримують зовсім новий економічний вимір» [13, с. 18].

Незвичне визначення пропонує Нік Дінофріо, провідний дослідник IBM: інновація – здатність створити нову цінність на перетині бізнесу та технології [14, с. 129].

За думкою Д.Л. Ухваткіна, інновація – використання результатів наукових досліджень і розробок, спрямованих на вдосконалення процесу виробничої діяльності, економічних, правових і соціальних відносин в галузі науки, культури, освіти і в інших джерелах діяльності суспільства [15, с. 53]. Дане визначення підходить для розуміння категорії в цілому.

Л.М. Гохберг, І.А. Кузнецова називають інновацією вид економічної діяльності, що пов'язаний з трансформацією ідей (зазвичай, результатів наукових досліджень) в технологічно нові чи удосконалені технологічні процеси або засоби створення (розповсюдження) послуг, що використовуються у практичній діяльності [16, с. 4]. Трактовка логічна, правильна та розгорнута.

У Законі України «Про інноваційну діяльність» пропонується наступна трактовка поняття: інновації – новостворені (застосовані) і (або) вдосконалені конкурентоздатні технології, продукція або послуги, а також організаційно-технічні рішення виробничого, адміністративного, комерційного або іншого характеру, що істотно поліпшують структуру та якість виробництва і (або) соціальної сфери [17].

Багато вчених вважають вищенаведене визначення сучасним і взагалі одним з найліпших. Але не всі. Наприклад, Д. Висоцький знаходить у трактовці багато неточностей. Він вважає, що не зовсім зрозумілим є зміст слова «застосовані», а точніше межі такого застосування (пропонує перефразувати «застосовані за межами України»); досить дискусійною є позиція, що обов'язковою ознакою інновації повинна бути конкурентоспроможність; занадто диверсифікованим є визначення спектру об'єктів; у визначенні відсутня одна з найважливіших ознак – наукоємність; дискусійним є ознака «революційності»; недостатньо чітко відображена ознака результативності. Автор пропонує скоригувати визначення таким чином: інновації – новостворені або застосовані (за межами України) або вдосконалені наукоємні, технічно, технологічно чи комерційно реалізовані технології, різні види продукції та послуг, створення яких в Україні призводить до досягнення економічного, соціального, екологічного і (або) іншого соціального ефекту [18, с. 100]. Трактовка передбачає правовий аспект аналізу, вона чітка, зрозуміла, досить повна, її особливість у тому, що вона стосується тільки України.

Таким чином, була наведена та проаналізована значна кількість визначень поняття «інновація», запропоновані вченими різних сфер. Також трактовки були розділені на 7 груп, залежно від об'єкту дослідження. На нашу думку, кожна група має право на життя, однобічний погляд не відображав би поняття так повно. А коли до інновації відносяться як до зміни стану, до результату, до процесу та системи, можна розглянути поняття всебічно, з різних аспектів. Слід відмітити, що найбільше нам імпонують трактовки П. Друкера, Н. Дінофріо, В.Г. Мединського, Д.М. Гвишиані, К.А. Бармути, О.М. Шкільнюк, Л. Ухваткіна.

Запропонуємо авторське визначення категорії. Отже, *інновація (комерціалізоване нововведення)* – це кінцевий результат трансформації ідеї у принципово новий або покращений продукт (технологію, спосіб, послугу), що використовується у господарській діяльності та супроводжується підвищенням ефективності діючої системи.

Після того, як були проаналізовані різні варіанти визначення поняття «інновація», підкреслені його відмінності від категорій «новація» та «нововведення», необхідно приділити увагу не менш важливому поняттю – «інвестиція».

Для розуміння суті інвестицій як економічної категорії слід звернути увагу на походження терміна: «Invest» - від латинського «вкладати». О.П. Свідер вважає дане поняття міждисциплінарним, багатоаспектним та зазначає, що існує дві площини, в рамках яких слід розглядати категорію «інвестиція»: фінансова – тобто операції з цінними паперами, та площина реальної економіки, тобто витрати на придбання нових виробництв, технологій, обладнання, тощо [19, с. 63]. З даними висловами важко не погодитися, але, на нашу думку, автор виділяє дві площини дещо у спрощеному варіанті.

Далі розглянемо різні варіанти визначення категорії «інвестиція», які пропонують різні автори:

1. У «Сучасному економічному словнику» зазначено, що інвестиції – це довгострокові вкладення державного або приватного капіталу у власній країні або за кордоном з метою здобуття доходу в підприємства різних галузей, підприємницькі проекти, соціально-економічні програми, інноваційні проекти, що дають віддачу через значний термін після вкладення [20]. Визначення є повним та розгорнутим. Але вважаємо за необхідне заперечити останнє речення, бо віддача від інвестування може проявитися через досить короткий проміжок часу. У цій площині постає слушне питання про співвідношення понять «інвестиція» та «спекуляція». Деякі вчені висловлюють думку, що якщо операція триває більше року — це інвестиція, і економічний ефект вона дасть через значний термін після вкладення. Якщо до року — це спекуляція [10].

2. Б. Грехем пропонував інвестицією вважати операцію, засновану на ретельному аналізі фактів, перспектив, безпеці вкладених засобів і достатньому доході [21]. На наш погляд, трактовка є не достатньо зрозумілою, в ній від дослідника вислизає справжній зміст поняття, підкреслені тільки деякі ознаки категорії.

3. В Законі України «Про інвестиційну діяльність» від 18 вересня 1991 р. зазначено, що інвестиції – це всі види майнових й інтелектуальних цінностей, які вкладаються як об'єкти підприємницької та інших видів діяльності, в результаті яких створюється прибуток або досягається соціальний ефект [22]. Визначення логічне, зрозуміле та розгорнуте.

4. К.Р. Макконелл і С.Л. Брю дають наступне трактування: інвестиції – це витрати на виробництво засобів виробництва та на їхнє нагромадження і на збільшення матеріальних ресурсів [23, с. 9]. На наш погляд, визначення

дещо завузьке, воно не характеризує поняття в цілому, а освітлює тільки деякі ознаки. Добре було би зазначити, що це трактування «реальних інвестицій».

5. Макміллан пропонує наступне визначення: інвестиції – це потік видатків, які призначені для виробництва благ, а не з метою безпосереднього споживання [19, с. 63]. Трактовка має не зовсім звичну форму, але вона чітка, повна, зрозуміла.

6. Дж. Кейнс визначав інвестиції як приріст цінностей конкретного майна в результаті виробничої діяльності у даному періоді [24]. Трактовка зрозуміла, але важко назвати її розгорнутою.

7. У. Шарп слушно підкреслює, що у найширшому розумінні термін «інвестування» означає «розлучатись з грошима сьогодні для того, щоб отримати більшу їх суму в майбутньому» [25, с. 1]. Визначення зрозуміле, дозволяє вловити сутність поняття.

Таким чином, були наведені та проаналізовані 7 варіантів визначення поняття «інвестиції», запропоновані різними авторами. Найбільш повними та слушними визначеннями можна вважати трактовки під умовними номерами 1, 3, 6, 7.

Після дослідження окремих категорій «інновація» та «інвестиція» переходимо до розгляду їх у взаємозв'язку. Далі, на нашу думку, необхідно визначити, що містить в собі таке складне та багатоаспектне поняття, як «інноваційно-інвестиційний розвиток».

Усі науковці, які працюють над проблемами інновацій та інвестицій можуть бути розділені на 2 групи:

1. Ті, що розглядають інноваційну та інвестиційну діяльність окремо як два різних специфічних види діяльності.

2. Ті, що розглядають дані поняття у взаємозв'язку.

До першої групи можна віднести таких авторів наукових праць, як О. Дацій, В. Євтушевсько, С. Ілляшенко, М. Пашути, С. Пирожков, Л.І. Федулова, Р. Фатхутдінов, М.А. Йохна, В.В. Стадник та інші.

Прихильники таких поглядів розрізняють категорії «інноваційна діяльність» та «інвестиційна діяльність», розглядають їх окремо.

Так, інноваційна діяльність – вид діяльності, що керована на використання і комерціалізацію результатів наукових досліджень і розробок для розширення і відновлення номенклатури та поліпшення якості продукції, що випускається (товарів, послуг), удосконалення технології їхнього виготовлення з наступним впровадженням та ефективною реалізацією на внутрішньому та закордонному ринках [26].

М.А. Йохна, В.В. Стадник пропонують наступне визначення: інноваційна діяльність підприємств – це не лише розв'язання технічних завдань щодо створення нового продукту, нової технології чи удосконалення наявних, а й відбір перспективних науково-технічних досягнень, своєчасне патентування винаходів, просування наукомістких товарів на ринок. Провідна роль у реалізації цих завдань належить менеджерам. У світі на одного вченого припа-

дає 10 менеджерів [27, с. 4].

Інвестиційна діяльність підприємства – це вкладання інвестицій та здійснення практичних дій з ціллю отримання прибутку або досягнення іншого корисного ефекту [26].

Найпоширеніше визначення категорії «інвестиційна діяльність» – це комплекс заходів і дій фізичних і юридичних осіб, які вкладають свої ресурси з метою отримання прибутку [28, с. 59].

Друга група вчених вважає необхідним розглядати інноваційну та інвестиційну діяльність в сукупності, як одне ціле. Проте, існують різні погляди на об'єднання категорій. Значна кількість науковців виділяють поняття «інвестиційно-інноваційна діяльність», «інвестиційно-інноваційний розвиток», тобто, на перше місце ставлять інвестиції. Серед них: В.Г. Горник, Н. В. Даций, С. Слава, П. Сегварі, Р. Моркунайте, Л.Л. Калініченко, А.Я. Кузнєцова, М.В. Лєснікова, Є.В. Маказан, О.Д. Рожко, В.Л. Осецький та інші.

Не менша група авторів наукових робіт виносять на перше місце інновації та виділяють поняття «інноваційно-інвестиційна діяльність», «інноваційно-інвестиційний розвиток». Серед них: І.А. Кінаш, А.В. Череп, М.А. Брусенко, П.В. Литвин, Т. Овчаренко, І.В. Лобас, Г.В. Швецова, І.В. Кушнір, Ю.Е.Чепурна, В.П. Ільчук, В.О. Кузьмінський, І.П. Скороход, Г.А.Смоквіна, У.Л. Сторожилова, О.В. Субочев, В.В. Чорнобаєв та інші.

А. С. Гальчинський, В. М. Геєць, А. К. Кінах, В. П. Семиноженко розглядають терміни «інноваційно-інвестиційна діяльність» та «інвестиційно-інноваційна діяльність», як синоніми [29, с. 148-152]. На наш погляд, ці словосполучення не можуть використовуватися в однакових значеннях, бо в них по-різному розставляються акценти.

Ми вважаємо доцільним розглядати поняття «інновація» та «інвестиція» в сукупності. Тому, що об'єднання у категорії «інноваційно-інвестиційна діяльність», «інноваційно-інвестиційний розвиток» дозволить розглядати поняття більш системно та різнобічно. Причому, на перше місце необхідно виносити слово «інновація». Це пояснюється тим, що спочатку виникає нова ідея, що поступово трансформується у інновацію. А потім вже здійснюється пошук джерел фінансування для перетворення ідеї у новий продукт чи послугу.

А.В. Череп та С.В. Маркова слушно зауважують, що інновації не можуть існувати без інвестицій. Економічний успіх кожного інноваційного проекту – це відношення рівня фінансової віддачі до початкової інвестиції, а майже кожний інноваційний проект можна розглядати як інвестиційний, головна мета якого – це отримання прибутку. Тобто, існує тісна залежність між інноваційною діяльністю та інвестиційною [30, с. 155].

Зв'язок інноваційної та інвестиційної діяльності настільки сильний, що існування цих термінів окремо звужує визначення інноваційного процесу і тільки економічна категорія «інноваційно-інвестиційна діяльність» розкриває «шлях появи» необхідних ресурсів для впровадження інновацій.

Спорідненість та взаємозв'язок даних категорій простежується у широкому виборі напрямів застосування, тобто інвестиції та інновації (як системоутворюючі складові) можуть бути вкладені у різні сфери (організаційну, фінансову, соціальну, наукову та інші), але тільки інноваційний підхід надасть інвестиціям належного «забарвлення» та призводить до досягнення максимального ефекту.

Спостерігається схожість у трактуванні основних задач, притаманних даним категоріям. Спорідненість полягає у тому, що ці поняття носять довготерміновий характер та обидва спрямовані на отримання результату – одержання ефекту (економічного, соціального, екологічного та інших). Довготерміновий характер вбачається у тому, що результат від вкладання та впровадження інвестицій та інновацій відповідно до часу отримання вигоди займає певний час.

Таким чином, доцільним є використання терміну «інноваційно-інвестиційна діяльність», який більш детально пояснює значення «інноваційна діяльність», тобто розкриває завдяки якому ресурсу буде отриманий максимальний ефект [30, с. 156].

На нерозривність понять «інновації» та «інвестиції» наголошує також М.В. Гаман [31, с. 326], який аналізує Закон України «Про спеціальний режим інвестиційної та інноваційної діяльності технологічних парків». Автор вважає, що, в даному випадку потрібно використовувати термін «інноваційно-інвестиційна діяльність», яка є найважливішим інструментарієм реалізації інноваційних процесів. Такі зауваження суттєві, тобто при використанні даного терміну вбачаємо створення інновацій на основі інвестиційних ресурсів, але відокремлення даних категорій звужує його розуміння, тому що розвиток, оновлення, модернізація та інше не відбудеться без «підтримки» (фінансової, інтелектуальної, технічної, технологічної та інше). Процес створення та введення інновацій неможливий без ресурсного забезпечення, основу якого складають – інвестиції. Інвестиції – це необхідна умова для здійснення інновацій, їх живе тіло, а інновації – це душа інвестицій [32, с. 375].

Т.О. Загорная пропонує наступне визначення категорії: інноваційно-інвестиційна діяльність – це процес реалізації результатів інтелектуальної праці в різних видах майнових та інтелектуальних цінностях, які мають грошову оцінку та які вкладені в об'єкти підприємницької та іншої діяльності, в результаті якої формується прибуток або інший соціально-економічний ефект [33, с. 221]. Трактовка повна та зрозуміла.

О.М. Шкільнюк не дає визначення поняття як такого. Проте відмічає, що якщо, інвестиції є вкладення капіталу з метою його збільшення, тоді інноваційна діяльність, пов'язана з капітальними вкладеннями в інновації називається *інноваційно-інвестиційною* [34, с. 48].

А.В. Череп та С.В. Маркова вважають що, інноваційно-інвестиційна діяльність – економіко-соціально-правова категорія, що відображає комплекс практичних заходів щодо використання інтелектуальної праці результати якої виражені в новому (раніше не відомому) або вдосконаленні існуючих

властивостях об'єкта при залученні інвестиційних ресурсів з метою отримання прибутку та іншого позитивного ефекту (соціального, екологічного та інше) [30, с. 157]. Автори також виділяють наступні особливості у визначенні змісту категорії «інноваційно-інвестиційна діяльність»:

- інноваційно-інвестиційна діяльність є економічною категорією, яка спрямована на отримання прибутку, а для досягнення цього залучаються суб'єкти та об'єкти економічної системи (держава, підприємці, власність та заощадження фізичних та юридичних осіб тощо),
- соціальна категорія, оскільки орієнтована не тільки на отримання прибутку, а і на задоволення соціальних потреб, наприклад, підвищення рівня та якості життя;
- правова категорія, суб'єкти та об'єкти інноваційно-інвестиційної діяльності розвиваються за законами та правовими актами України, а держава виконує функції керування та регулювання процесів цього розвитку;
- залежність між інвестиціями та інноваціями полягає у тому, що між ними існує тісний зв'язок [30, с. 157].

Ми вважаємо вищенаведені особливості доречними та такими, що всебічно характеризують поняття.

Далі проаналізуємо категорію «інноваційно-інвестиційний розвиток».

Взагалі, інноваційний розвиток економіки – це зростання її показників, забезпечений за рахунок реалізації інноваційних проектів та впровадження нововведень [1, с. 35].

Виділяють такі структурні джерела економічного розвитку країни:

- на основі чинників виробництва,
- на основі інвестицій,
- на основі інноваційної діяльності [35].

На наш погляд, більш правильним буде відмітити, що це не три розрізнених, не пов'язаних одне з одним джерела, а навпаки, чинники, що повинні функціонувати в єдності. Особливо це стосується інноваційної та інвестиційної складової: їх взаємодія повинна бути рівнозначною та системною. Тільки тоді економічний розвиток в нашій країні може стати реальністю.

Не всі вчені мають оптимістичні прогнози щодо інноваційно-інвестиційного розвитку України у найближчий час. Так, О.І. Волков відзначає, що поки Україна не готова до інвестицій, оскільки прибутковість фінансових операцій перевищує середню прибутковість фінансових інвестицій. Тобто економіка ще не дозріла для інвестицій в реальний сектор [2, с. 10]. Проте, подібну думку підтримують не всі науковці.

В.А. Гусєв наголошує на наступній концепції інноваційно-інвестиційного розвитку: «це досягнення економічного розвитку шляхом широко-масштабного введення у практичну діяльність через інноваційні процеси продуктів інтелектуальної праці як знань, технологій, науково-технічних розробок, організаційно-управлінських рішень тощо для їх комерціалізації і (або) досягнення соціально-економічного ефекту». Також автор пропонує парадигму сталого інноваційно-інвестиційного розвитку, що передбачає

стійкий соціально-орієнтований економічний розвиток, досягнутий на інноваційних засадах збалансованого розвитку економіки і людського потенціалу, а також за умов врахування гендерного фактору і збереженні та відновленні екологічної рівноваги, що має відбутися при житті існуючих і майбутніх поколінь [36]. На наш погляд, трактовка розгорнута та багатоаспектна.

Т. Гринько пов'язує інноваційно-інвестиційний розвиток з поняттям інноваційний потенціал, що вказує на можливість і здатність підприємства до впровадження інновацій. Автор розглядає інноваційний потенціал як сукупність природних і трудових ресурсів, організаційних та інформаційних компонентів, матеріальних умов, що функціонують як єдине ціле в умовах впливу факторів зовнішнього середовища з метою вирішення завдань інноваційної діяльності [37, с. 56]. Визначення повне, обґрунтоване, проте автор акцентує увагу лише на макрорівні впливу факторів, і не приділяє увагу мікрорівню.

У ході дослідження не було знайдено визначення «інноваційно-інвестиційний розвиток», яке б повністю розкривало його зміст та відповідало сучасним економічним вимогам. Тому пропонуємо авторський варіант трактовки, акцентуючи увагу на розвитку підприємства. Так, **інноваційно-інвестиційний розвиток підприємства** – це систематичне покращення основних техніко-економічних показників, зміцнення позицій суб'єкта господарювання на ринку за рахунок впровадження інновацій різних видів та підкріплене фінансуванням у необхідних обсягах.

Таким чином, були розглянуті концепції авторів найважливіших робіт, що стосуються теорії інноваційно-інвестиційного розвитку. Неважко помітити, що поглядів, як і вчених, що працювали та працюють над даною проблематикою, дуже багато. Їх думки різні, доцільні, добре обґрунтовані. Тому аналіз даних наукових робіт необхідний для інноваційно-інвестиційного розвитку будь-якої країни.

Далі, вважаємо за необхідне розглянути **найважливіші чинники**, що впливають на інноваційно-інвестиційний розвиток промислового підприємства.

Спочатку визначимося з самим поняттям «чинник».

Чинник, або фактор (від латинського слова factor – той, що робить, виробляє) – причина, рушійна сила якого-небудь явища, процесу або одна з необхідних його умов [38, с. 9].

Виділення чинників впливу на інноваційно-інвестиційний розвиток підприємства важко назвати новою та не популярною серед науковців темою дослідження. Можна знайти значну кількість робіт, де розглядається це питання.

М. Портером були виділені наступні 5 груп чинників:

- фінансово-економічні,
- політичні,
- виробничо-технічні,
- соціальні,

➤ екологічні.

Дана класифікація є загальновідомою та часто застосовується для теоретичних цілей і для вирішення практичних завдань (так, дані групи чинників використовуються Агентством з розвитку інфраструктури фондового ринку для опиту промислових підприємств).

М.А. Дем'янчук пропонує наступні групи чинників інноваційно-інвестиційного розвитку: політико-правові, управлінські, економічні, інформаційні, технологічні, соціально-екологічні [39].

Класифікація є різнобічною, але, на наш погляд, не зовсім повною. Автором не беруться до уваги фінансові чинники, які, безумовно, впливають на рівень інноваційно-інвестиційного розвитку будь-якого підприємства.

О. Кузьмін та Т. Кужда виділяють наступні групи факторів інноваційного розвитку підприємств:

- законодавчі – формують правову основу інноваційного розвитку підприємств в Україні на основі системи законних та підзаконних актів,
- організаційно-управлінські – здійснюють вплив через інституційно-управлінські та інституційно-організаційні зміни в інноваційній сфері,
- фінансово-економічні – визначають особливості здійснення інноваційної діяльності підприємств з позицій грошово-кредитних, бюджетно-податкових, амортизаційних важелів інноваційного розвитку,
- техніко-технологічні – здійснюють вплив на технічні та технологічні сторони інноваційної діяльності промислових підприємств,
- соціальні – відділяють вплив соціальних наслідків інноваційного розвитку від впливу багатьох інших факторів,
- екологічні – визначають вплив нових технологій, нових матеріалів, нових видів енергії на довкілля в процесі інноваційної діяльності підприємств,
- гуманітарні – впливають на інноваційний розвиток через ступінь освіченості населення, рівень знань і науки в країні,
- інформаційні – визначають особливості інноваційного розвитку підприємств на основі використання інформаційних ресурсів [40].

Виділені авторами групи факторів є важливими для інноваційно-інвестиційного розвитку кожного підприємства. Ми оцінюємо дану класифікацію як розгорнуту та комплексну. Проте, у класифікації не приділяється увага маркетинговим чинникам, не зазначений вплив інноваційної та інвестиційної культур.

А.В. Колодійчук наводить наступну бар'єрну класифікацію чинників інноваційно-інвестиційного розвитку промисловості. Він виділяє такі групи чинників: законодавчі, політичні, управлінські, економічні, соціальні, фінансові, екологічні, науково-технічні, просторові, споживчі, збутові, інфраструктурні, інституційні, інформаційні, гуманітарні [41].

Дана класифікація містить у собі 15 груп. На нашу думку, це дуже багато. Бажано об'єднати деякі групи (наприклад, економічні та фінансові, інституційні та інфраструктурні тощо).

П.П Гаврилко, В. М. Черторижський розрізняють 11 груп факторів інноваційного розвитку промисловості: законодавчі, управлінські, економічні, соціальні, фінансові, екологічні, політичні, інформаційні, організаційні, інституційні, гуманітарні [29].

Це також занадто детальна класифікація, яку необхідно звужити об'єднавши певні групи між собою.

Окремі науковці виділяють чинники або фактори, що перешкоджають інноваційно-інвестиційному розвитку підприємства. Так, О.Я. Ігнатенко виділяє такі групи гальмівних факторів впровадження інновацій на промислових підприємствах [42]:

- економічні – недостатня фінансова підтримка держави; нестача власних коштів; великі витрати на нововведення; тривалий термін окупності нововведень; нерозвиненість фінансового ринку і неготовність капіталу до широкого інвестування в інноваційну сферу; складність залучення сторонніх фінансових ресурсів через низьку привабливість української промисловості для інвестування; невизначеність термінів інноваційного процесу; високий економічний ризик; низький платоспроможний попит на продукцію;

- виробничі – брак інформації про ринки збуту; брак інформації про нові технології; несприйнятливність підприємств до нововведень; відсутність можливостей для кооперації з іншими підприємствами та науковими організаціями; відсутність кваліфікованого управління інноваційними процесами, спрямованого на отримання конкурентних переваг;

- правові – недосконалість інструментів правового регулювання інноваційної діяльності; відсутність оптимального рівня оподаткування.

Д.Ю. Пантелейчук виділяє наступні гальмівні фактори інноваційно-інвестиційного розвитку машинобудівних підприємств: низька інвестиційна активність вітчизняних, зарубіжних інвесторів; низький рівень державного фінансування інноваційного розвитку та недостатність власних коштів підприємств; послаблення взаємозв'язків науки та виробництва; недосконалість податкового законодавства [43]. На нашу думку, вищенаведені фактори важко назвати факторами (або чинниками), зважаючи на визначення даного поняття. Це, скоріше, проблеми інноваційно-інвестиційного розвитку.

Т.І. Городиський виводить такі фактори, що сприяють інноваційно-інвестиційному розвитку: нормативно-правові, фінансово-економічні, організаційні [44].

Ми вважаємо дану класифікацію недостатньо розгорнутою та неповною. На нашу думку, для всебічного огляду інноваційно-інвестиційного розвитку доцільно виділити 9 основних груп чинників:

- соціально-культурні,
- організаційні,
- економічні та фінансові,
- маркетингові,
- науково-технічні, виробничі,
- інформаційно-аналітичні,

- політичні,
- правові,
- екологічні.

Більш наглядно вплив факторів можна зобразити за допомогою схеми (на рис. 1)

Рис. 1 – Групи чинників інноваційно-інвестиційного розвитку підприємства

Далі слід відмітити наступну умову (див. рис. 2). Усі чинники, що впливають на розвиток промислового підприємства, можна поділити на 2 групи: ті, що діють на макрорівні та ті, що діють на мікрорівні.

Таким чином, були виділені найважливіші групи чинників, що сприяють інноваційній діяльності підприємства, галузі, регіону та країни в цілому. Але не треба забувати, що для успішного розвитку необхідно використовувати системний підхід врахування чинників та впровадження заходів. Тільки тоді можна буде добитися синергічного ефекту та прискореного розвитку, який так потрібен сьогодні промисловим підприємствам України.

Далі, на нашу думку, доцільно розглянути складові інноваційно-інвестиційного розвитку.

Складова, за своїм лінгвістичним значенням, є структурною одиницею у складі системи, що цілком складається з менших за розміром та пов'язаних одне з одним одиниць. Метод складових заснований на допущенні, згідно з

яким, будь-яка складна одиниця складається з мінімум 2-х більш простих одиниць, що мають назву її складовими [45].

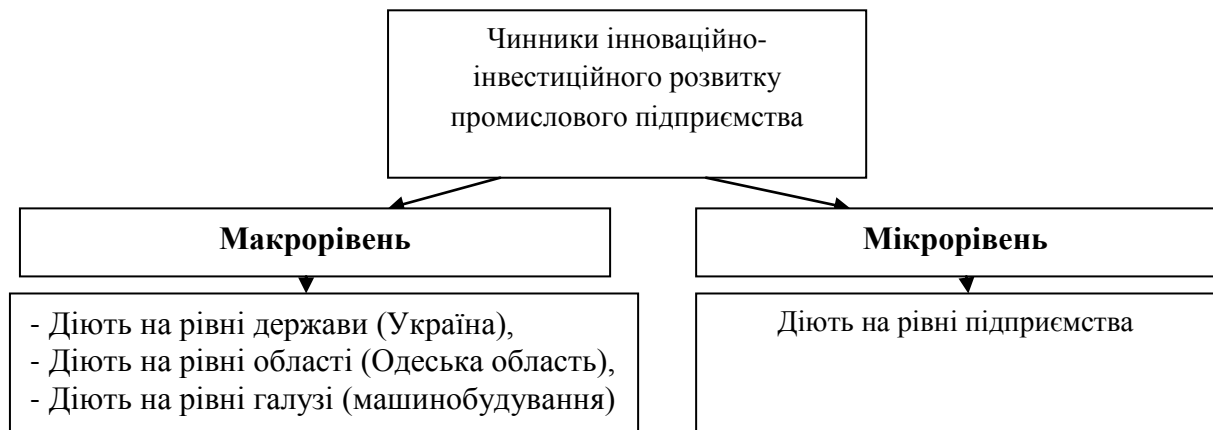

Рис. 2 – Макро- та мікрорівень дії чинників інноваційно-інвестиційного розвитку промислового підприємства

Тобто, складне поняття «інноваційно-інвестиційний розвиток» може містити у собі у найбільш простому та поверхневому вигляді дві складові: «інноваційну» та «інвестиційну».

А. Ніколаєв зазначає, що процес інноваційного розвитку має дві головні складові: реалізацію інноваційних проектів і розвиток інноваційного потенціалу [46, с. 27].

Л.І. Федулова виділяє наступні взаємопов'язані складові інноваційної економіки:

- якісна і неперервна освіта для всього населення країни;
- економічні стимули та інституційний режим, що спонукають до ефективного використання національних і глобальних знань в усіх секторах економіки;
- ефективна інноваційна система, що об'єднує в єдиний комплекс економіку (бізнес), наукові і дослідницькі центри;
- динамічна інформаційна інфраструктура, що надає інформаційні та комунікаційні послуги суб'єктам ринку;
- держава, як ініціатор і координатор впровадження економіки знань в усіх сферах життєдіяльності країни [1, с. 26].

Тобто, А. Ніколаєв та Л.І. Федулова розглядають складові у якості напрямків покращення рівня інноваційно-інвестиційного розвитку.

З іншої позиції розглядає складові інноваційно-інвестиційного розвитку (або інноваційного потенціалу) Т. Гринько. Автор виділяє 5 взаємопов'язаних складових:

- інтелектуальні ресурси (патенти, ліцензії, технологічна документація тощо),
- матеріальні ресурси (технологічне та лабораторне устаткування),
- фінансові ресурси (власний, позичковий, венчурний капітал тощо),
- трудові ресурси (кваліфіковані кадри),

➤ інфраструктурні ресурси (техніко-технологічні підрозділи, патентно-правові відділи тощо) [37, с. 56]

Ми розглянемо поняття складових з іншої позиції і у контексті промислового підприємства.

Зі знайдених та наведених визначень стає зрозумілим, що поняття чинники та складові – зовсім різні за змістом та значенням поняття.

Усі складові інноваційно-інвестиційного розвитку можна умовно поділити на 3 групи:

- 1) ті, на які підприємство може вплинути (прямі, або складові на мікрорівні),
- 2) ті, на які підприємство не може прямо вплинути (скісні, або ті, що мають місце на рівні галузі та регіону (області)),
- 3) ті, на які підприємство не може вплинути (складові на макрорівні, на загальнодержавному та світовому рівні).

Далі у дослідженні будуть розглядатися, оцінюватися та аналізуватися тільки складові першої групи, тобто прямі, або складові на *мікрорівні*. Можна виділити 7 підгруп складових інноваційно-інвестиційного розвитку промислового підприємства:

- економічна,
- фінансова,
- науково-технічна,
- кадрова,
- соціально-культурна,
- організаційно-управлінська,
- маркетингова.

Так, перераховані вище складові були виділені нами з точки зору визначення поняття «складова». Тобто кожна з 7-ми складових – структурна одиниця у складі системи (якою можна вважати поняття інноваційно-інвестиційний розвиток). Це дозволить розглянути цю складну категорію, як інтегральну.

Ми вважаємо, що наведені вище підгрупи у повній мірі описують та визначають прямий вплив на інноваційно-інвестиційний розвиток промислового підприємства машинобудівної галузі. Слід зазначити, що складові самі по собі є різними. Деякі з них можна охарактеризувати за допомогою показників, що мають кількісний вимір (грошові одиниці, коефіцієнти, кількість робітників, відсотки). Серед них: фінансова, економічна, науково-технічна та кадрова складові. Надалі, будемо називати їх *кількісні*. Оцінювання та аналіз таких складових досить зрозумілий, зводиться до аналізу групи обраних показників, тому його можна проводити за допомогою різних методів дослідження, зокрема математико-статистичних.

Інша ситуація складається з соціально-культурною, організаційно-управлінською та маркетинговою підгрупами.

Підібрати показники, які б дозволили докладно проаналізувати зазначені сторони розвитку підприємства (на мікрорівні) або дуже складно, або зовсім неможливо. Зазвичай, їх характеризують та порівнюють за допомогою понять «добре-погано», «краще-гірше», «є-немає», тощо. Або використовують експертні методи оцінки: розробляють шкалу з відповідними балами, проводять опитування, експерти виставляють бали, після чого проводиться узагальнення та робляться відповідні висновки. Такі складові надалі будемо називати *якісними* (або, як зазначає О.Г. Янковий [202, с. 6], *атрибутивними*).

Для аналізу кількісних складових необхідно обрати групу показників, які дозволять найбільш повно та докладно простежити ступінь розвитку обраної частини. Звернімося до табл. 1.

Таблиця 1

Показники, що характеризують кількісні складові інноваційно-інвестиційного розвитку

№	Назва кількісної складової	Показники
1.	Фінансова	<p><i>Абсолютні:</i></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Поточні фінансові інвестиції на кінець року. 2. Довгострокові фінансові інвестиції на кінець року. 3. Чистий рух засобів інвестиційної діяльності за рік. 4. Довгострокові зобов'язання на кінець року. 5. Капітальні інвестиції за рік. 6. Фінансові інвестиції за рік. 7. Загальна сума витрат на інновації на підприємстві. <p><i>Відносні:</i></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Доля інвестицій на інноваційний розвиток. 2. Структура джерел фінансування. 3. Фінансовий леверидж. 4. Коефіцієнт автономії. 5. Коефіцієнт фінансової залежності. 6. Коефіцієнт абсолютної ліквідності. 7. Коефіцієнт поточної ліквідності. 8. Коефіцієнт швидкої ліквідності.
2.	Економічна	<p><i>Абсолютні:</i></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Чистий дохід (виручка) від реалізації продукції. 2. Собівартість реалізованої продукції. 3. Валовий прибуток. 4. Чистий прибуток. <p><i>Відносні:</i></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Витрати на 1 гривню товарної (реалізованої) продукції. 2. Продуктивність праці 1 робітника ПВП. 3. Трудомісткість у розрахунку на 1 робітника ПВП. 4. Рівень конкурентоспроможності інноваційної продукції. 5. Рентабельність (збитковість) продукції. 6. Рентабельність підприємства.

Продовження табл. 1

3.	Науково-технічна	<p><i>Абсолютні:</i></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Середньорічна вартість основних виробничих фондів. 2. Обсяг виконаних науково-технічних робіт у грошовому вираженні. 3. Кількість нових технологічних процесів. 4. Кількість освоєних технічних процесів. 5. Кількість освоєних нових видів продукції. 6. Обсяг реалізованої інноваційної продукції. 7. Прибуток від реалізації інноваційної продукції. <p><i>Відносні:</i></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Рентабельність інноваційної продукції. 2. Фондоємність. 3. Фондовіддача. 4. Фондоозброєність. 5. Технічна озброєність праці. 6. Електроозброєність праці. 7. Коефіцієнти оновлення та вибуття ОВФ. 8. Коефіцієнт зносу ОВФ. 9. Коефіцієнт механізації виробництва. 10. Коефіцієнт автоматизації виробництва. 11. Частка електроенергії на технологічні цілі. 12. Питома вага інноваційної продукції у загальному обсязі реалізованої продукції. 13. Рівень екологічності технологічних процесів. 14. Наукоємність виробництва.
4.	Кадрова	<p><i>Абсолютні:</i></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Чисельність ПВП. 2. Чисельність кандидатів, докторів наук на підприємстві. 3. Чисельність виконавців науково-технічних робіт (дослідників, техніків, допоміжного персоналу). 4. Середня заробітна платня на підприємстві. <p><i>Відносні:</i></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Частка кандидатів, докторів наук на підприємстві. 2. Частка виконавців науково-технічних робіт (дослідників, техніків, допоміжного персоналу).

Звичайно ж, розподіл показників на абсолютні та відносні можна вважати умовним, бо деякі показники можуть одночасно характеризувати не одну, а декілька складових. Зокрема, такий показник, як фондовіддача може характеризувати як економічну, так і науково-технічну складову. Для найбільш повного аналізу рекомендується розрахувати більшість показників, що не дублюють один одного.

Перелік показників може бути змінений або доповнений, враховуючи побажання дослідників та сферу діяльності конкретного підприємства. Так, наукоємність виробництва є дискусійним показником, що має свої переваги та недоліки. Проте, ми внесли його до переліку, бо він дозволяє проаналізувати стан інноваційної активності промислового підприємства та доволі просто розраховується. Нами були обрані наступні показники, бо вони дозволяють найбільш повно та різнобічно проаналізувати кожен кількісний складову та рівень інноваційно-інвестиційного розвитку підприємства машинобудівної галузі у сукупності. Також, вибір саме цих індикаторів ґрунтувався на доступності інформації. Тобто, показники можуть бути взяті з

річної фінансової звітності промислових підприємств. А інші (наприклад, наукомісткість виробництва) можуть бути розраховані спеціально за допомогою даних річної фінансової звітності.

Група наведених показників дозволить досліднику проаналізувати стан інноваційно-інвестиційного розвитку промислового підприємства (або декількох підприємств з метою порівняння).

Узагальнимо все вищесказане за допомогою схеми (див. рис. 3).

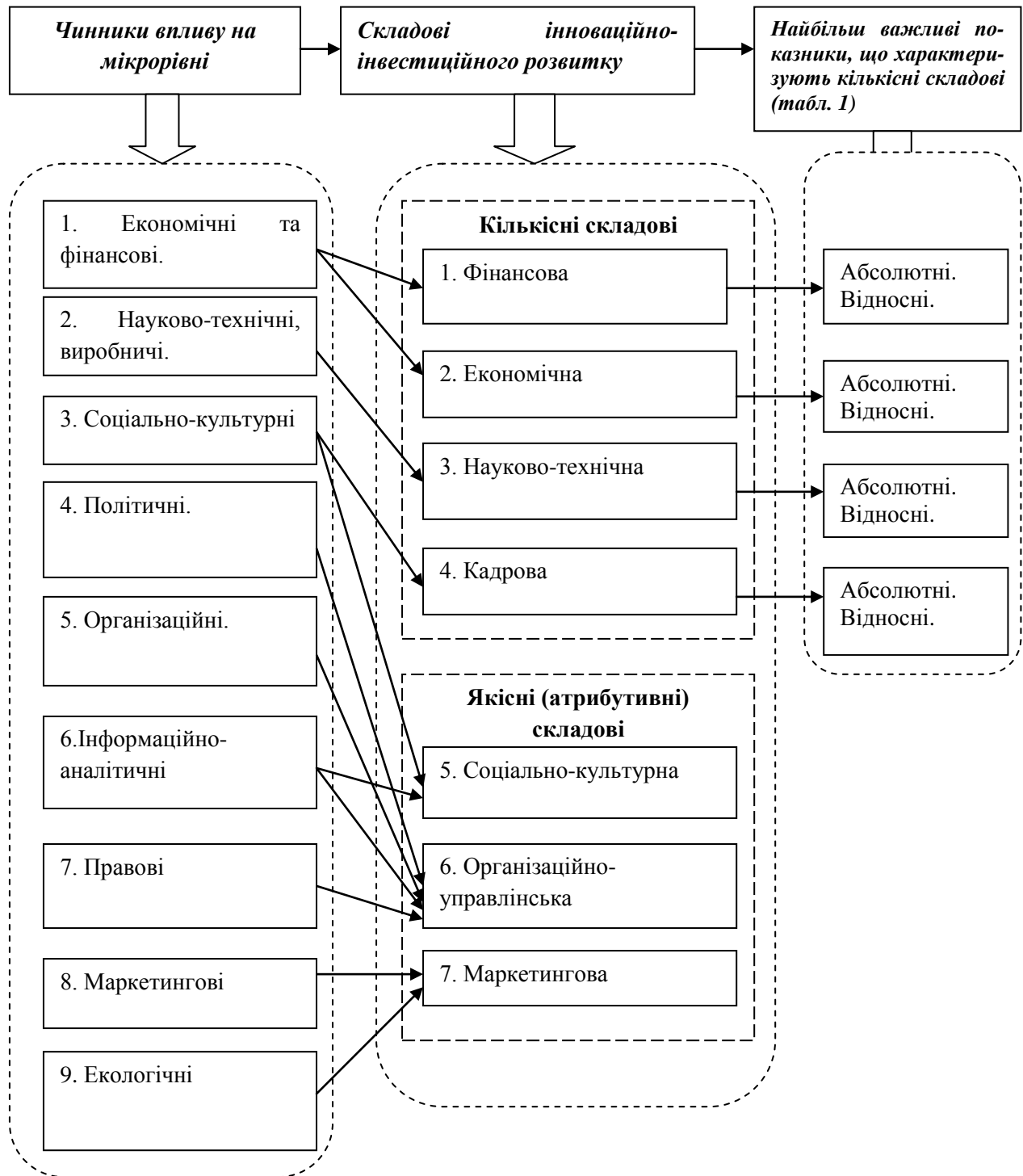

Рис. 3 – Взаємозв'язок чинників, складових та показників інноваційно-інвестиційного розвитку промислового підприємства

Схема дозволяє наглядно побачити взаємозв'язок таких категорій, як чинники на макрорівні, складові інноваційно-інвестиційного розвитку та основні показники діяльності промислового підприємства.

Тобто, чинники на мікрорівні (їх було виділено 9 груп) впливають на формування складових інноваційно-інвестиційного розвитку промислового підприємства (їх було виділено 7 підгруп: 4 кількісні та 3 якісні (атрибутивні)).

Стан та рівень розвитку кількісних складових проявляється за допомогою групи абсолютних та відносних показників, наведених в табл. 1. Якісні показники не можуть бути досліджені за допомогою показників, тому їх оцінюють за допомогою понять «добре-погано», «краще-гірше», «є-немає», або використовують експертні методи оцінки.

Принцип дії схеми можна проаналізувати на прикладі.

Розглянемо науково-технічну складову інноваційно-інвестиційного розвитку промислового підприємства. Вона дозволяє охарактеризувати рівень наукової та технічної підготовки персоналу підприємства, технічний стан обладнання, на якому виробляється продукція, рівень його фізичного та морального зносу, можливості переналадки для випуску нової продукції, рівень механізації виробництва, рівень екологічності технологічних процесів та багато іншого. Аналіз її стану дозволить зробити висновок, чи спроможне конкретне промислове підприємство виробляти нову продукцію з наявним рівнем технології та обладнанням, що знаходиться у його розпорядженні.

Аналіз цієї складової також дасть можливість побачити «вузькі місця» на підприємстві та допоможе відповісти на питання, що необхідно змінити та покращити для підвищення рівня інноваційно-інвестиційного розвитку даного підприємства. На дану складову на мікрорівні здійснюють вплив різні науково-технічні та виробничі чинники. Серед них можна виділити налагодження схеми впровадження науково-технічних здобутків на практиці. Науково-технічну складову можна проаналізувати за допомогою абсолютних та відносних показників.

Далі необхідно проаналізувати кількісні складові інноваційно-інвестиційного розвитку за допомогою математико-статистичних методів.

Кожну з виділених кількісних складових, як і показник рівня інноваційно-інвестиційного розвитку підприємства, можна вважати латентними показниками. Латентні показники доцільно аналізувати за допомогою багатовимірних методів. Серед них важливе місце займають метод таксономічного аналізу (на основі метрик відстані та схожості) та метод головних компонент (як різновид факторного аналізу).

Метод таксономії дозволить провести ранжирування групи підприємств за рівнем розвитку кожної кількісної складової та за рівнем інноваційно-інвестиційного розвитку в сукупності. Дасть змогу виділити серед підприємств лідерів, середняків та аутсайдерів шляхом порівняння значень основних обраних показників з еталоном. Метод головних компонент передбачає послідовний опис новими штучними змінними максимальної дисперсії

ознак-симптомів. Тобто, метод дозволяє виявити нові приховані (латентні) показники та чинники, що здійснюють суттєвий вплив на рівень інноваційно-інвестиційного розвитку підприємства. За допомогою методу головних компонент також можна провести ранжирування підприємств. Звісно, вищезазначені методи мають свої переваги та недоліки. На нашу думку, для повного та всебічного аналізу й оцінки рівня інноваційно-інвестиційного розвитку групи підприємств необхідно використовувати обидва методи. Це дозволить подолати недоліки та посилити їх позитивні риси.

Далі, на рис. 4. розглянемо принципову схему оцінки латентного показника (рівень інноваційно-інвестиційного розвитку підприємства).

Рис. 4 – Дворівнева схема оцінки латентного показника (рівень інноваційно-інвестиційного розвитку підприємства) та його кількісних складових

Схема потребує пояснень. *Перший рівень* аналізу передбачає умову, що латентними показниками є складові інноваційно-інвестиційного розвитку, а ознаками-симптомами – конкретні показники $x_1 - x_{10}$. Кожна складова аналізується окремо, за допомогою метрик відстані та схожості. Тобто, латентний показник «фінансова складова» пояснюється чинниками-

симптомами x_1, x_2 та x_3 ; «економічна складова» – x_4, x_5, x_6 ; «науково-технічна складова» – x_7, x_8, x_9 . Для кожного латентного показника 1 рівня складається своя матриця X . Латентний показник «кадрова складова» пояснюється лише одним чинником симптомом x_{10} , тому матриця для нього не будується. Після проведення таксономічного аналізу кожної складової отримуємо показники схожості с еталоном. Вони й будуть чинниками-симптомами *другого рівня*, на якому аналізується вже інший латентний показник – рівень інноваційно-інвестиційного розвитку промислового підприємства.

Таку ж саму процедуру проводимо з використанням методу головних компонент. Спочатку проаналізуємо кожну складову (латентний показник 1 рівня) за допомогою чинників-симптомів окремо. Отримуємо нові штучні показники головні компоненти. З їх сукупності оберемо найбільш вагомі і назвемо чинниками-симптомами для аналізу латентного показника 2 рівня (інноваційно-інвестиційного розвитку).

Після проведення аналізу двома математико-статистичними методами доцільно буде порівняти отримані результати між собою. Це дозволить подолати певні недоліки, посилити позитивні риси та зробити правильні висновки.

Таким чином, у ході дослідження були проаналізовані різноаспектні трактовки понять «інновація», «інвестиція», розглянуті основні етапи становлення теорії інноваційно-інвестиційного розвитку, запропоновані авторські трактовки категорій «інновація» та «інноваційно-інвестиційний розвиток». Також проведене дослідження чинників та складових інноваційно-інвестиційного розвитку промислового підприємства, наведені та згруповані в таблицю показники, що характеризують кількісні складові інноваційно-інвестиційного розвитку. Запропонована схема взаємозв'язку чинників, складових та показників інноваційно-інвестиційного розвитку промислового підприємства та представлена авторська дворівнева схема оцінки латентного показника (рівень інноваційно-інвестиційного розвитку підприємства) та його кількісних складових з поясненнями.

ЛІТЕРАТУРА

1. Федулова Л. І. Інноваційна економіка: підруч. / Л. І. Федулова. – К. : Либідь, 2006. – 480 с.
2. Волков О. І. Економіка та організація інноваційної діяльності: підруч. [3-є вид.] / О. І. Волков, М. П. Денисенко, А. П. Гречан. – К. : Центр учбової літератури, 2007. – 662 с.
3. Бажал Ю. М. Економічна теорія економічних змін: Навчальний посібник. / Ю. М. Бажал. – К.: Заповіт, 1996. – 240 с.
4. Kelly P., Kranzberg M. Technological Innovation: A Critical View of Correct Knowledge. / P. Kelly, M. Kranzberg, – San Francisco University Press, – 1978.

5. Бармута К. А. Теоретические основы формирования инноваций. / К. А. Бармута, С. А. Гавриленко // Вопросы экономических наук. – 2008. – № 6. – С. 33 – 35.
6. Шумпетер Й. Теория экономического развития. Пер. с англ. / Й. Шумпетер. – М. : Прогресс. – 1982. – 456 с.
7. Гончар К. Инновационное поведение промышленности: разрабатывать нельзя заимствовать / К. Гончар // Вопросы экономики. – 2009. – № 12. – С. 125 – 144.
8. Кахович Ю. О. Інновація та інноваційна діяльність: сутність і визначення / Ю. О. Кахович // Інвестиції: практика та досвід. – 2007. – № 3. – С. 32 – 35.
9. Фатхутдинов Р. А. Инновационный менеджмент. / Р. А. Фатхутдинов. – С.Пб. : Питер. – 2002. – 400 с.
10. Википедия. Свободная энциклопедия. Раздел : инновации. [Электронный ресурс] – Режим доступа : <http://ru.wikipedia.org/wiki/Инновация>
11. Медынский В. Г. Инновационный менеджмент. Учебник. / В. Г. Медынский. – М. : Инфра-М. – 2002. – 295 с.
12. Гвишиани Д. М. Диалектико-материалистические основания системных исследований. Диалектика и системный анализ / Д. М. Гвишиани. – М. : Наука. – 1986. – 193 с.
13. Дракер П. Ф. Инновация и предпринимательство. / П. Ф. Дракер. – М. : Финансы и статистика. – 1992. – 198 с.
14. Фомичев И. Ю. Понятие инновации: содержание и специфика / И. Ю. Фомичев // Философия хозяйства. Альманах Центра общественных наук и экономического факультета МГУ им. М. В. Ломоносова. – 2009. – № 4. – С. 129 – 132.
15. Ухваткін Д. Л. Теорія регулювання та основні поняття інноваційної діяльності / Д. Л. Ухваткін // Формування ринкових відносин. – 2006. – № 1. – С. 49 – 53.
16. Гохберг Л. М., Кузнецова И. А. Анализ и перспективы статистического исследования инновационной деятельности в экономике России. / Л. М. Гохберг, И. А. Кузнецова // Вопросы статистики. – 2004. – № 9. – С. 3 – 15.
17. Державне агентство України з інвестицій та розвитку. Розділ : Інноваційна діяльність. Законодавство з питань інновацій [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.in.gov.ua/index.php?get=112>
18. Высоцкий Д. Понятие и правовые признаки инноваций. / Д. Высоцкий // Підприємництво, господарство і право. – 2006. – № 11. – С. 97 – 101.
19. Свідер О. П. Теоретичні аспекти прямого іноземного інвестування. / О. П. Свідер // Вісник Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Економічні науки. – 2011. – № 4. – С. 61 – 66.

20. Райзберг Б. А. Современный экономический словарь. / Б. А. Райзберг, Л. Ш. Лозовский, Е. Б. Стародубцева [Электронный ресурс] – Режим доступа : [http://slovari.yandex.ru/~книги/Экономический словарь/Инвестиции](http://slovari.yandex.ru/~книги/Экономический_словарь/Инвестиции)
21. Грэхем Б. Разумный инвестор / Б. Грэхем, Д. Цвейг. – М. : Вильямс, 2009. – 672 с.
22. Закон України «Про інвестиційну діяльність» від 18.09.1991, № 1560-ХІІ [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1560-12&print=1>
23. Макконелл К. Р. Экономикс: принципы, проблема и политика : Пер. с 14-го англ. изд. / К. Р. Макконелл, С. Р. Брю. – М. : ИНФРА-М, 2004. – 972 с.
24. Кейнс Дж. Общая теория занятости, процента и денег / Дж. Кейнс. – М. : 1978. – 157 с.
25. Шарп У. Инвестиции: пер. с англ. / У. Ф. Шарп, Г. Д. Александер, Д-В. Бэйли. – М.: ИНФРА-М, 2003. – 1028 с.
26. Экономика фирмы. Инновационная и инвестиционная деятельность предприятия, подготовка нового производства [Электронный ресурс] – Режим доступа : <http://www.baikalcenter.com/page-t12r16part1.html>
27. Йохна М. А., Стадник В. В. Економіка і організація інноваційної діяльності. / М. А. Йохна, В. В. Стадник. – К. : Академія, 2005. – 400 с.
28. Денисенко М. П. Основы інвестиційної діяльності: Підручник для студентів / М. П. Денисенко. – К. : Алеута, 2003. – 338 с.
29. Інноваційна стратегія українських реформ / А. С. Гальчинський, В. М. Гесць, А. К. Кінах, В. П. Семиноженко. – К. : Знання України, 2002. – 326 с.
30. Череп А. В. Теоретичні аспекти формування інноваційно-інвестиційної діяльності / А. В. Череп, С. В. Маркова // Інноваційна економіка. – 2011. – № 5. – С. 154 – 158.
31. Гаман М. В. До проблем термінології в законодавстві про інновації / М. В. Гаман // Науковий часопис Хмельницького інституту регіонального управління та права з питань правознавства, управління та економіки. – 2003. – № 3 – 4. – С. 323 – 326.
32. Кузык Б. Н. Россия – 2050: стратегия инновационного прорыва / Б. Н. Кузык, Ю. В. Яковец. – М. : ЗАО «Издательство «Экономика», 2004. – 632 с.
33. Загорная Т. О. Роль инновационно-инвестиционной стратегии в системе формирования конкурентных преимуществ предприятия // Економічний простір – 2009. – № 23/2. – С. 220 – 227.
34. Шкільнюк О. М. Інновації, їх суть та значення для економічного розвитку держави. / О. М. Шкільнюк //Формування ринкових відносин в Україні. – 2005. – № 11. – С. 43 – 48.
35. Черваньов Д. М, Нейкова Л. І. Менеджмент інноваційно-інвестиційного розвитку підприємств України. / М. Д. Черваньов, Л. І. Рейкова. – К. : Знання, КОО. – 1999.

36. Гусев В. А. Інноваційно-інвестиційні процеси в контексті парадигми сталого розвитку [Електронний ресурс] – Режим доступу : 212.111.196.8:8081/.../Gusev_V_O.ppt

37. Гринько Т. Щодо інноваційного потенціалу як складової частини інноваційної активності підприємств / Т. Гринько // Інноваційний аспект. – 2010. – № 5. – С. 56 – 58.

38. Янковой А. Г. Многомерный анализ в системе STATISTICA: монография / А. Г. Янковой. – Одеса: Оптимум, 2002. Вып. 2. – 325 с.

39. Дем'янчук М. А. Фактори інноваційно-інвестиційного розвитку підприємства зв'язку [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://www.confcontact.com/2010alyans/ek8-demyanc.php>

40. Кузьмін О., Кужда Т. Фактори інноваційного розвитку підприємств [Електронний ресурс] – Режим доступу : http://www.experts.in.ua/baza/analitic/index.php?ELEMENT_ID=11391

41. Колодійчук А. В. Бар'єрна класифікація чинників інноваційного розвитку підприємств [Електронний ресурс] – Режим доступу : http://www.rusnauka.com/20_DNII_2012/Economics/9_114692.doc.htm

42. Вільні економічні зони. Навчальний посібник – К. : Дакор, Алерта, 2001 – С.114 – 219.

43. Пантелейчук Д.Ю. Інноваційна діяльність машинобудівних підприємств / Д.Ю. Пантелейчук. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.vstu.vinnica.ua/ua/archive/conf/7/2/pantelejchuk.doc>.

44. Городиський Т. І. Інноваційний потенціал: фактори впливу / Т. І. Городиський // Науковий вісник НЛТУ України : зб. наук.-техн. праць. – Львів : РВВ НЛТУ України. – 2007. – Вип. 17.2. – С. 276 – 284.

45. Википедия. Свободная энциклопедия. Раздел: Составляющая (лингвистика) [Электронный ресурс] – Режим доступа : [http://ru.wikipedia.org/wiki/Составляющая_\(лингвистика\)](http://ru.wikipedia.org/wiki/Составляющая_(лингвистика))

46. Николаев А. Инновационное развитие и инновационная культура / А. Николаев // Наука та наукознавство. – 2001. – № 2. – С. 27–29.